

شعر مشروطه در آینه مضمون

www.ketab.ir

مؤلف:

سیده رقیه فرجودی

سرشناسه: فرجودی، سیده رقیه، ۱۳۵۰ -

عنوان و نام پدیدآور: شعر مشروطه در آیین مضمون/ مولف سیده رقیه فرجودی

مشخصات نشر: تهران - اندیشگان - ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: ۳۶۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۱۰-۴۳-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: شعر فارسی - قرن ۱۳ ق. - تاریخ و نقد

موضوع: شاعران ایرانی - قرن ۱۳ ق.

ردیف کنگره: ۱۳۹۵ ۷ش۴/ف/PIR۳۳۷۵

رده بندی دی.ی: ۸۰۰.۱

شماره کتابخانه ملی: ۴۳۵۷۶۶

انتشارات اندیشگان با حمایت مالی کانون همیاری نور آفرینش

شعر مشروطه در آیین مضمون

سیده رقیه فرجودی

ناظر فنی: صدیقه طاهری

صفحه آرا: معین دلاوری

مدیر هنری: علی عشقی

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۲۲۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر است.

آدرس: تهران - میدان انقلاب اسلامی - خیابان کارگر شمالی بالاتر از نصرت - پلاک ۱۱۵۰

تلفن: ۶۶۵۶۹۸۹۱ و ۶۶۹۳۱۶۶۹ دورنگار: ۸۹۷۸۴۵۵۸

وب سایت: www.hamyari.co

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار.....
۱۲	مقدمه.....
۱۴	فرضیه‌ها.....
۱۵	بخش اول.....
۱۵	پیش در آمد شعر اجتماعی.....
۱۶	نگاهی اجمالی به به جامعه‌شناسی هنر و ادبیات (شعر).....
۱۷	تلقی واقعیت در گذشته و مقایسه‌ی آن با شعر مشروطه.....
۱۹	درون مایه یا مضامین چیست؟.....
۲۰	مضامین و مخاطب در اشعار گذشته.....
۲۴	مضامین و مخاطب دیگر گونه در عصر مشروطه.....
۲۴	تحول نو گفتمان نو.....
۲۶	پیشینه‌ی تاریخی شعر اجتماعی.....
۴۲	مسعود سعد سلمان و روند و شکل‌گیری از «مراغه‌ای» به «مثنوی اجتماعی».....
۴۴	سنایی «پیوند دهنده‌ی گفتمان عرفانی به شعر اجتماعی».....
۵۸	بخش دوم.....
۵۸	چشم‌انداز تاریخی.....
۵۹	کمی قبل از مشروطه.....
۵۹	جریان‌ات تأثیرگذار اجتماعی قبل از مشروطه.....
۵۹	رویدادهای تاریخی غرب.....
۵۹	آغاز بیداری و تجدّدخواهی.....
۶۲	ایران در آستانه‌ی مشروطیت.....
۶۲	مبانی نظری مشروطه.....
۶۳	در آستانه‌ی انقلاب.....
۶۳	پیشگامان فکر مشروطه در ادبیات و هنر.....
۶۴	آخوند زاده.....
۶۴	میرزا آقا خان کرمانی.....
۶۹	آغاز انقلاب و صدور فرمان مشروطیت.....

۷۵	بخش سوم
۷۵	انقلاب مشروطیت و ادبیات
۷۶	ادبیات انقلابی - انقلاب ادبی
۷۷	شعر عصر بیداری و ویژگی‌های آن
۷۹	بررسی تحولات تاثیرگذار بر شعر مشروطه
۷۹	تحول ساختار حکومتی و تاثیر آن بر شعر
۸۱	تحول در ساختار سیاسی و تاثیر آن بر شعر
۸۲	تحول در ساختار اجتماعی و تاثیر آن بر شعر
۸۳	تحول در ساختار اقتصادی و تاثیر آن بر شعر
۸۴	تحول در ساختار عقیدتی و تاثیر آن بر شعر
۸۶	تحول در ساختار فرهنگی و تاثیر آن بر شعر
۸۷	بررسی عناصر شعر عصر مشروطه
۸۷	مضمون و درونمایه
۸۸	وطن
۹۳	شکل‌گیری گفتمان آیدی و ستاوردهای آن
۱۰۲	ادبیات کارگری
۱۰۴	غرب‌گرایی
۱۰۵	مذهب
۱۰۶	روشنفکری ضد مذهب
۱۰۷	آلمان‌دوستی در اشعار فارسی
۱۱۲	احترام به قهرمانان ملی و شاهنامه‌ای
۱۱۲	رعایت عفت کلام
۱۱۴	نقدی بر غزل اجتماعی
۱۱۸	تصنیف
۱۳۶	نقیضه (Pordy) و شعر مشروطه
۱۳۹	ادبیات تفتنی
۱۴۰	اشعار عامیانه‌ی ایران در عصر قاجار و مشروطه
۱۴۲	ترانه‌ها
۱۴۷	اشعار مطبوعاتی
۱۴۹	نمایشنامه (درام منظوم)
۱۵۲	نمایشنامه و عشقی
۱۵۷	نقش مخاطب در تحول شعر مشروطه
۱۶۴	ریشه‌های رمانتیسم اجتماعی در شعر مشروطه
۱۷۹	شعر مشروطه و آغاز مدرنیسم ادبی

۱۸۴	جنبه‌های قابل بررسی در تحولات ادبی
۱۸۷	ویژگی‌های دوران مدرنیسم
۱۹۱	بخش چهارم
۱۹۱	جریان‌های شعر عصر مشروطه
۱۹۲	جریان اول: سنت‌گرا در فرم و محتوا
۱۹۳	ادیب پیشاوری
۱۹۶	ادیب نیشابوری
۱۹۷	نعیم اصفهانی
۱۹۸	صفای اصفهانی
۲۰۰	شوریده‌ی شیرازی
۲۰۱	بررسی عناصر شعری جریان اول
۲۰۲	جریان دوم: سنت‌گرا در فرم و نوگرا در محتوا
۲۰۲	ادیب الممالک فراهانی
۲۰۹	وحید دستگردی
۲۱۳	ایرج میرزا
۲۳۰	دهخدا
۲۳۴	دهخدا و طنز
۲۳۶	«یادآر ز شمع مرده یادآر»
۲۴۲	ملک‌الشعراى بهار
۲۴۷	شعر بهار
۲۵۲	بهار و تجدد
۲۵۴	بهار و طنز
۲۵۵	بهار و زندان
۲۵۷	لرنیه
۲۶۲	ویژگی‌های عناصر شعری جریان دوم
۲۶۴	جریان شعری سوم: نوگرا در فرم و محتوا
۲۶۵	سید اشرف الدین گیلانی
۲۶۸	اشرف و صابر
۲۷۸	عارف قزوینی
۲۸۳	تصنیف سرایى و عارف
۲۸۶	شعر عارف
۲۹۱	ابوالقاسم لاهوتی
۲۹۵	شعر هجایی، سرود خسروانی
۳۰۴	میرزاده‌ی عشقی

۳۰۸	اشعار عشقی
۳۱۷	مشروطه خواهی و آغاز فعالیت سیاسی
۳۲۰	فرخی و «طوفان»
۳۲۱	«آزادی» معشوق فرخی
۳۲۸	ویژگی‌های عناصر شعری جریان سوم
۳۳۰	جریان چهارم (شعر معاصر) سنتی پردازان نوگرا
۳۳۰	پروین اعتصامی
۳۳۹	بخش پنجم
۳۳۹	بر خلاف جریان آب
۳۴۱	تجارب ادبی
۳۴۹	شعرا جدد خواهان
۳۵۸	پایان کلام
۳۵۹	نتیجه گیر
۳۶۲	منابع و مأخذ

پیشگفتار

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های شعر دوره‌ی مشروطه، تفاوت و نوع بینش شاعران، نسبت به واقعیت‌های موجود است که منجر به خلق مضامین جدید می‌شود.

ارزش و اهمیت این کتاب، در این است که بسیاری از واقعیت‌های اجتماعی - تاریخی را می‌توان از لابلای اشعار، ردیابی کرد و به نیازها و گفتمان مردم آن عصر پی برد. شاعران در این راستا، موضع‌گیری‌های متفاوت داشته‌اند، گروهی، گروهی، در فرم و محتوا، سنت‌گرا و پیرو سبک بازگشت بوده‌اند، گروهی دیگر تا حدودی به مسایل اجتماعی با نگاهی انتقادی پرداخته‌اند و دسته‌ی دیگر، شاعرانی هستند که در متن انقلاب، پیشگام مبارزه‌ی مردمی بوده‌اند و شعر نیز، سلاح مبارزه‌ی آنان بود نه وسیله‌ی هنرنمایش‌شان و هر کدام از این شاعران، با توجه به سبک و تفکر خاصشان، مخاطبان مخصوص به خود داشته‌اند و برای القا و تفهیم افکار و عقایدشان، شعرهای خود را هر چه بیشتر به زبان ساده و محاوره نزدیک‌تر و به اصطلاح در این کتاب، با تحلیل جامعه‌شناختی و بررسی محتوایی شعر مشروطه، تأثیر تحولات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و همچنین نقش مخاطب و مطالبات او را در به وجود آمدن مضامین جدید شعری و شعر اجتماعی ارزیابی می‌کنیم.

سخن گفتن از شعر و ادبیات دوره‌ی مشروطه، بدون اشاره به علل و عوامل مؤثر اجتماعی، فرهنگی، کاری بیهوده است. شعر در عصر مشروطه تولدی دیگر یافت و مسیری متفاوت را برگزید که تا آن روز تجربه نکرده بود و دنیای شگفت‌انگیز و متحول جدید، ادبیات و خصوصاً شعرا را نیز دستخوش تحول نمود و آن را به سوی قلمروی جدید سوق داد و با توجه به این که ادبیات آیینی تمام نمای شرایط اجتماعی است، این دوره از واقع‌گراترین و اجتماعی‌ترین دوره‌های ادبی ایران است که منعکس‌کننده‌ی بی‌کم و کاست مسایل جامعه در ادبیات می‌باشد.

انقلاب مشروطه که بیشتر تحت تأثیر انقلاب کبیر فرانسه و ملهم از افکار اروپایی بوده، تمامی عوامل و جریان‌های ادبی را نیز تحت‌الشعاع خویش قرار داد که مهم‌تر از همه تحول در مضامین شعری این دوره بوده است؛ مضامینی که در کل هزاره‌ی قبل نظیر نداشت. مضامینی هم‌چون حقوق مردم، حکومت، آزادی به معنای سیاسی، تعلیم و تربیت نوین، وطن‌خواهی، وطن‌پرستی و سنت، کنش در ادبیات به این صورت جلوه نمود. انسان عصر مشروطه آگاه به بسیاری از خواسته‌های به حق شد که تا به آن روز آن را نیافته بود و شاعر عصر مشروطه با نگاه تیزبین و نفاذ‌گرا، آگاه‌تر از مردم، دست به کار شد. ساختار درونی و محتوایی شعر را در هم ریخت و با لایم اولیه‌ی شعر گذشته، به نوآوری در مضمون روی آورد و آن چیزی را که مخاطبین می‌پسندیدند در شعر وارد کرد و به دنبال این نیاز مخاطب، شعر را تا هر چقدر که می‌توانست بسط داد؛ زیرا شعر برای او عامل هنرنمایی نبود بلکه سلاح مبارزه با هر گونه بی‌عدالتی و غصب‌ماندگی به حساب می‌آمد. در این راستا جریان‌های شعری تغییر کرد و تحولات چشمگیری به وقوع پیوست و هدف ما در این کتاب، پرداختن به این جریان‌ها و تحولات است.

عنوان این کتاب تحلیل شعر مضمون‌گرای اجتماعی عصر مشروطه (پیش از نیمه) است و قصد ما بر این است تا بدانیم اولاً مضمون چیست؟ و تفاوت آن را با موضوع مشخص نماییم؟ و اینکه بینش متفاوت شاعران هر دوره، نسبت به واقعیت‌های موجود، چه تأثیری

در انتخاب موضوعات و مضامین اشعارشان دارد؟ سپس به تبیین مضامین اجتماعی و عواملی که تعیین کننده‌ی این مضامین در شعر فارسی هستند، بپردازیم و همچنین بدانیم تفاوت مضامین اجتماعی شعر سنتی با شعر عصر مشروطه در چیست و ویژگی‌های مخاطب هر دوره را که نقش تعیین کننده‌ای در انگیزه‌ی شاعر برای سرودن اشعارش دارد بشناسیم. همچنین بدانیم ظهور شعر فارسی با مضامین اجتماعی از چه زمانی آغاز شد و شاعران آغازگر این نوع اشعار را معرفی نماییم و دیگر اینکه ویژگی‌ها و تفاوت مضامین اجتماعی شعر دوره‌ی پیش با شعر عصر مشروطه در چیست؟ تأثیر استفاده از صناعات ادبی در بیان مضامین اجتماعی در دوره‌های مختلف تا چه اندازه بوده است و عناصر شعری این گونه شعرها چه تفاوتی با یکدیگر داشته‌اند. شعر مشروطه با چه اهدافی به مضامین اجتماعی روی آورد و زبان قالب این گونه اشعار چه بوده است و دلیل کاربرد این نوع زبان چیست؟ مهمترین مضامین موضوعات مورد توجه شعر عصر مشروطه چیست؟ و تأثیر اینگونه شعر را بر جریانات جاری اجتماعی بشناسیم و همچنین بدانیم تأثیر این اشعار و سرایندگان آن بر شعر و شاعران بعد از خود چه می‌باشد.